

УДК [327.8+355.4](470+571)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/88-2-4>

Наталя МАРЦІНКО,

orcid.org/0000-0001-9267-6136

кандидат історичних наук,

старший науковий співробітник науково-дослідного відділу (механізованих і танкових військ)

Наукового центру Сухопутних військ

Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

(Львів, Україна) natalya-artmax@ukr.net

ЦІНА ПОМИЛОК: ХАРКІВСЬКА НАСТУПАЛЬНА ОПЕРАЦІЯ 1942 РОКУ ТА НАСТУП НА ХАРКІВ 2022 РОКУ

Стаття присвячена комплексному аналізу Харківської наступальної операції 1942 року та російського наступу на Харків у 2022 році, з акцентом на виявленні стратегічних помилок, характерних для авторитарних систем, у яких людські та матеріальні ресурси розглядаються як витратний матеріал. У даній статті проводиться порівняння між військовими підходами СРСР і сучасної росії, виявляючи спільні риси в організації наступальних дій, ігноруванні розвідданих, проблемах логістичного забезпечення та недооцінці противника. У центрі дослідження – Харків як ключовий стратегічний пункт, навколо якого у різні епохи формувалися масштабні наступальні операції.

У статті розглянуто хронологію подій 1942 року, дії маршала Тимошенка та командування Південно-Західного фронту, стратегічну помилковість наступу на Барвінківському виступі, що призвела до масштабного оточення та знищення значної частини радянських сил. Викладений матеріал дозволяє проаналізувати вплив воєнної доктрини, в якій перемога ставилася вище за збереження життя військових. Паралельно описано перебіг подій 2022 року, спроби росії захопити Харків, застосування елементів гібридної війни: обстріли інфраструктури, енергетичний шантаж, створення гуманітарної кризи.

Особлива увага приділена геополітичному виміру російської агресії – спробі встановити контроль над Україною будь-якою ціною, знищуючи економічний і демографічний потенціал. У статті порушено питання спадкоємності радянських практик у сучасній воєнній стратегії кремля. Стверджується, що безглузді втрати військових і цивільних, зневага до ресурсів та культ «величчя через жертву» є рисами, що повторюються. Порівняльний аналіз має на меті не лише застерегти від повторення помилок минулого, а й надати концептуальну основу для переосмислення сучасного воєнного досвіду України.

Стаття призначена для істориків, аналітиків, військових теоретиків, а також усіх, хто цікавиться стратегічною історією XX–XXI століть.

Ключові слова: Харківська наступальна операція, операції «Фрідерікус, Вермахт, Друга світова війна, російсько-українська війна, гібридна війна, інфраструктура, Збройні Сили України, Харків, російська агресія.

Natalia MARTSINKO,

orcid.org/0000-0001-9267-6136

Candidate of Historical Sciences,

Senior Researcher of the Research Department (Mechanised and Tank Forces)

Scientific Centre of the Army of Hetman Petro Sahaidachnyi National Army Academy

(Lviv, Ukraine) natalya-artmax@ukr.net

THE PRICE OF MISTAKES: THE KHARKIV OFFENSIVE OPERATION OF 1942 AND THE OFFENSIVE ON KHARKIV IN 2022

The article focuses on a comprehensive analysis of the Kharkiv offensive operation of 1942 and the Russian offensive on Kharkiv in 2022 with an emphasis on identifying strategic mistakes characteristic of authoritarian systems that regard human and material resources as expendable. This article compares the military approaches of the USSR and contemporary Russia, identifying shared characteristics in the organization of offensive operations, the disregard for intelligence data, problems with logistical support, and the underestimation of the enemy. The study focuses on Kharkiv as a critical strategic point around which large-scale offensive operations were conducted in different historical periods.

The article examines the chronology of events in 1942, focusing on the actions of Marshal Timoshenko and the command of the Southwestern Front, as well as the strategic miscalculation underlying the offensive on the Barvinkivskii salient, which led to the large-scale encirclement and destruction of a substantial portion of Soviet forces. The presented material enables an analysis of a military doctrine influence that prioritized victory above the preservation of military personnel's lives. The study further analyzes the course of events in 2022, including Russia's attempts to seize Kharkiv.

and its employment hybrid warfare elements such as shelling of infrastructure, energy blackmail, and the creation of a humanitarian crisis.

Particular attention is devoted to geopolitical dimension of russian aggression, specifically the attempt to assert control over Ukraine at any cost, including the deliberate destruction of its economic and demographic potential. The article addresses the issue of the continuity between Soviet military practices and Kremlin's contemporary strategic approaches. It contends that senseless military and civilian casualties, a disregard for resources, and the cult of 'greatness through sacrifice' are recurring features. The comparative analysis aims not only to caution against the repeating of the past mistakes, but also to offer a conceptual framework for critical reassessment of Ukraine's contemporary military experience.

The article is intended for historians, analysts, military theorists and other scholars interested in the strategic history of the twentieth and twenty-first centuries.

Key words: Kharkiv Offensive operation, Operation Fridericus, Wehrmacht, Second World War, russian-Ukrainian war, hybrid warfare, infrastructure, Armed Forces of Ukraine, Kharkiv, russian aggression.

Постановка проблеми. Історія повторюється не завжди буквально, але певні закономірності залишаються незмінними. Харківська наступальна операція 1942 року, що завершилася катастрофою для радянських військ, є показовим прикладом стратегічних прорахунків і недооцінки противника. Аналогічні елементи прослідковуються в ході російського наступу на Харків у 2022 році. Постає проблема – чому, попри наявність великого обсягу історичних даних і аналітики, військові командування знову допускають подібні помилки? Ця проблема набуває особливої ваги в умовах гібридної війни XXI століття, коли оперативна гнучкість і аналітичне мислення визначають долю фронту.

Аналіз досліджень. Харківська наступальна операція 1942 року традиційно висвітлювалася в радянській та пострадянській історіографії, переважно з позицій виправдання втрат і героїзації наступу. Однак сучасні українські та західні дослідники переосмислюють ці події у світлі новітнього досвіду війни, зокрема у контексті повторення стратегічних помилок у 2022 році.

Серед українських авторів варто виокремити важливий внесок у висвітлення питань стратегічних та фронтових операцій Другої світової війни на території України зроблений Валерієм Грицюком (Грицюк, 2010). Праці Олександра Лисенка та Ростислава Пилявця (Пилявець, 2012: 63–70) детально розкривають трагічні події під Харковом у травні 1942 року (Лисенко та ін, 2012: 350).

Ґрунтовним джерелом є публікація Дмитра Снегирьова (Снегирьов, 2022) на порталі «Прямий», де проаналізовано перші 100 днів війни й контрнаступ Збройних Сил України, вказуючи на політичні, соціальні та стратегічні наслідки бойових дій для України. Важливу інформацію щодо операції на Харківщині подає також аналітичний огляд BBC News Україна (BBC News Україна, 2022), що документує хід бойових дій і помилки армії рф.

Наукові підходи до гібридної війни репрезентовані у праці D. Stefanescu та A. Papoi (Stefanescu et al., 2018), які характеризують гібридну війну як багатовимірну форму сучасного збройного конфлікту. Аналітики NATO (NATO, 2024) також узагальнюють гібридні загрози як частину нової концепції безпеки.

Американські дослідники L. Grau та C. Bartles (Grau et al., 2017) у виданні Army University Press ґрунтовно аналізують структуру та модернізацію російських сухопутних військ, вказуючи на проблеми логістики, координації та бойового духу. Їхні висновки є релевантними для пояснення провалу російських військ під час наступу на Харків.

Також слід відзначити огляд GlobalSecurityReview (GlobalSecurityReview, 2023) про зміну характеру конфліктів у XXI столітті та публікації Euromaidan Press (Euromaidan Press, 2025) щодо підготовки армії рф до повторного наступу на Харківщині у 2025 році, що підтверджує циклічність стратегічних прорахунків російського командування. У науковій площині вирізняються праці Володимира Литвина (Литвин, 2021) про трансформацію військового мистецтва в умовах гібридної війни. Марко Самчук (Самчук, 2023) у своїй хроніці спротиву також підкреслює людський вимір оборони Харкова.

З-поміж західних авторів варто виділити аналітиків Центру військово-морського аналізу (CNA) Майкла Кофмана та Роба Лі (Kofman et al., 2022), які у своїх роботах показали фундаментальні недоліки російської військової моделі. Александер і Марта Джиллі (Gilli et al., 2022) вказують на невідповідність між заявленими й реальними можливостями армії рф. Лоуренс Фрідман (Freedman, 2022) інтерпретує війну як конфлікт цивілізаційного вибору, а Марк Галеотті (Galeotti, 2022) ретельно аналізує ідеологічні корені воєнної агресії кремля.

Отже, сучасна наукова думка, як українська, так і західна, дає багатовимірне бачення війни,

що дозволяє не лише фіксувати хід подій, але й виявляти глибинні закономірності стратегічних рішень. Однак порівняльного міжчасового аналізу – між прорахунками 1942 і 2022 років – у фаховій історичній літературі досі бракує. Саме цю порожнину прагне заповнити дана стаття.

Мета статті. Ця стаття досліджує перебіг Харківської наступальної операції 1942 року та невдалого російського наступу на Харків у 2022 році, висвітлюючи «ціну» ключових стратегічних помилок, спільні риси, відмінності та уроки, які варто засвоїти в умовах гібридної війни, з особливим акцентом на знеціненні людського життя й ресурсів, а також на гібридних інструментах ведення війни. Дослідження спрямовані на осмислення історичних паралелей, які можуть бути використані для формування нової безпекової стратегії України.

Виклад основного матеріалу. Війна – це не лише зіткнення армій, а й випробування для стратегічного мислення, політичної волі та гнучкості командування. У XX столітті і у XXI, попри технічний прогрес і нові типи збройних сил, залишаються актуальними старі помилки: зневага до розвідданих, переоцінка власних можливостей і нехтування логістикою. Харків, як ключовий вузол Східної України, двічі за сто років ставав центром масштабних наступальних операцій – у 1942 і 2022 роках. Ці дві події, відділені десятиліттями, демонструють вражаючі паралелі та дозволяють поглянути на природу воєнних поразок через призму історичного досвіду (Снегирьов, 2022).

Після відступу Вермахту від Москви взимку 1941–1942 років радянське командування вирішило провести серію контрнаступів для повернення стратегічної ініціативи. Одним з головних напрямків було обрано Харків (Грицюк, 2010a: 62–69). У травні 1942 року розпочалася так звана Харківська наступальна операція – попередній етап якої мав на меті оточити й знищити сили противника в районі Ізюма та Барвінкового. Харківська наступальна операція травня 1942 року стала трагічним етапом Другої світової війни – не лише через масштаб поразки, а й через глибоко вкорінену систему, яка знецінювала людське життя, економічні ресурси й здоровий глузд заради ідеологічної ілюзії перемоги. Операцію планували маршал С.К. Тимошенко, член Державного комітету оборони М.С. Хрущов та начальник штабу Південно-Західного фронту генерал-лейтенант І.Х. Баграмян (Грицюк, 2010b: 47–48). Метою було оточення і знищення угруповання Вермахту у Харкові шляхом подвійного охоплення з району Вовчанська і Барвінкового. Маршал Семен Тим-

ошенко, очільник Південно-Західного фронту, втілював модель радянського командування, де стратегічні рішення будувалися не на розрахунках і зваженості, а на догоджанні Сталіну й демонстрації безмежної відданості.

Весна 1942 року стала для радянського керівництва моментом вибору: або утримувати оборону після виснажливої зимової кампанії, або спробувати повернути ініціативу й нанести ворогові удар на південному крилі фронту. Вибір припав на наступ. Сили Південно-Західного і Південного фронтів налічували близько 640 тис. осіб, 1200 танків та понад 900 літаків (Лисенко та ін, 2013: 350). Коли 17 травня 1942 року група армій «Південь» під командуванням фельдмаршала Федора фон Бока перейшла в наступ (операція «Фредерікус»), мала у цьому секторі близько 340 тис. військових, проте мала кращу організацію, зв'язок, маневреність та розвіддані. 6-та армія генерала Ф. Паулюса та 1-ша танкова армія Е. фон Клейста зіграли ключову роль у контрнаступі. Саме підрозділи Клейста прорвали радянські позиції у південному секторі й замкнули кільце оточення навколо Барвінківського виступу. Тимошенко намагався зупинити наступ, вимагаючи дозволу на відведення військ, але дозвіл на це було отримано занадто пізно. Його дії в останні дні операції відзначалися розгубленістю. Координація між арміями була втрачена, і спроби прориву з котла завершилися великими втратами. Попри героїзм особового складу, врятувати оточені війська не вдалося (Пилявець, 2012: 63–70).

План радянського наступу передбачав удари з Ізюм-Барвінківського виступу з подальшим оточенням Харкова. Операція мала назву «Харківський наступ» і почалася 12 травня 1942 року. Маршал Тимошенко спирався на успіхи зими 1941–1942 років, вважаючи, що Вермахт виснажений і не має сил для активної оборони чи контрнаступу. Військові плани щодо наступу на Харків розроблялися поспіхом, із нехтуванням розвідувальними даними про скупчення німецьких сил. Насправді це була авантюра з самого початку. Війська вводилися в наступ без належного тилового забезпечення, з відверто слабкими флангами, які залишали виступ відкритим до німецьких контрударів. Тимошенко ігнорував застереження підлеглих, зокрема генерала Ватутіна, про небезпеку оточення, бо головною метою була не перемога, а демонстрація ініціативи та вірності центру. Внаслідок цього у котлі опинилося до 250 тис. радянських бійців. Операція завершилася катастрофічними втратами: за різними даними, близько 170 тис. осіб загинуло або потрапило у полон,

понад 1200 гармат і близько 500 танків були знищені або захоплені.

Ці втрати стали наслідком радянської воєнної доктрини, яка передбачала досягнення цілей за будь-яку ціну. Людські та матеріальні ресурси сприймалися як витратний матеріал. Показовою є позиція Сталіна: у директивах він вимагав не відступати за жодних умов, навіть за відсутності боєприпасів і пального. Психологія «величі через жертви» формувала модель, у якій сама держава була головною загрозою для своїх громадян. Радянська стратегія того періоду базувалася на уявленні про безмежність людського ресурсу. Солдати були витратним матеріалом, а наступ – самоціллю, навіть якщо його ціною ставала загибель сотень тисяч людей. Це було воєнне мислення, що виросло з громадянської війни і культу героїзму, де людське життя легко підмінялося словом «необхідність». В умовах, коли війна мала бути виграна будь-якою ціною, жодні втрати не вважалися надмірними.

Харківська катастрофа стала однією з наймасштабніших поразок Червоної армії у війні, а дії Тимошенка – прикладом того, як самовпевненість, політичний тиск і зневага до розвідки можуть коштувати сотень тисяч життів (Грицюк, 2010b: 47–48). Згодом маршал був усунутий з командування фронтом, але уник репресій – ймовірно, через близькість до вищого керівництва. Це була не лише військова катастрофа, а й моральне фіаско радянської військової думки. Економічні втрати були співмірні з демографічними: зруйновані міста, знищені господарські об'єкти, спалене село за селом. Командування не зважало на цивільне населення – евакуація, підготовка тилу, збереження виробничого потенціалу майже не враховувалися. Влада була готова втратити все, аби зберегти ілюзію стратегічної ініціативи.

Історичний парадокс полягає в тому, що сучасне російське керівництво продовжує цю ж логіку – знецінення людського життя, економіки, інфраструктури та соціальної стабільності заради досягнення геополітичних амбіцій. У війні проти України з 2022 року влада РФ знову демонструє готовність знищувати не лише чужу, а й власну країну – мобілізуючи тисячі людей на смерть, спричиняючи втечу мільйонів з країни, економічну ізоляцію, стагнацію промисловості та деградацію соціальних інституцій (Stefanescu et al., 2018). Росія ХХІ століття успадкувала не лише репресивну культуру командування, а й готовність втрачати все, аби довести світові свою «велич» (NATO, 2024).

Сучасна росія у своїх діях щодо України керується не лише військовими, а й чітко вираженими геополітичними амбіціями (Stefanescu et al., 2018). В основі гібридної агресії лежить прагнення зберегти контроль над пострадянським простором, використовуючи для цього інструменти економічного тиску, енергетичного шантажу, деструкції логістичних маршрутів і прямого знищення критичної інфраструктури.

Одним із головних інструментів стала енергетика. Багаторічна залежність України від російських поставок газу та нафти була активно використана для економічного тиску, створення штучних криз і дискредитації українського керівництва в очах міжнародної спільноти. Росія системно блокувала або обмежувала постачання, вимагаючи політичних поступок – що є класичною формою економічної гібридної війни.

Повномасштабне вторгнення росії в Україну у лютому 2022 року вчергове перетворило Харківщину на арену запеклого протистояння (Самчук, 2023). Як і в 1942 році, регіон опинився в центрі бойових дій, ставши символом опору, мужності, а також болісної втрати та відбудови. Проте нова війна має іншу природу – вона гібридна за своєю суттю (GlobalSecurityReview, 2023). Окрім прямих бойових дій, росія активно застосовує економічні, інформаційні та інфраструктурні атаки для ослаблення України. У цьому контексті Харківська область постала не лише як військовий форпост, але й як економічний вузол, по якому цілеспрямовано били окупанти.

Перші дні вторгнення 2022 року позначилися інтенсивними артилерійськими та ракетними обстрілами Харкова. Російські війська намагалися оточити місто з півночі, північного сходу та сходу, однак наštотхнулися на рішучий опір Збройних Сил України та тероборони (Литвин, 2021). Попри чисельну і технічну перевагу, російським військам не вдалося захопити Харків. Війна набула позиційного характеру з масовими обстрілами цивільної інфраструктури. Після успішного контрнаступу Збройних Сил України восени 2022 року, коли було звільнено значну частину територій, Харківщина стала жертвою енергетичного терору: ракетні удари по ТЕЦ, електропідстанціях, об'єктах водопостачання та залізничної інфраструктури мали на меті не стільки військовий ефект, скільки параліч регіону, дестабілізацію економіки та створення гуманітарної кризи. Цей метод – характерна риса гібридної війни, де економіка стає полем бою нарівні з окопами. У 2022 році російська армія вивела руйнування на новий рівень: обстріли заводів, портової інфра-

структури, зернохосвищ, енергосистем, вокзалів і мостів на Харківщині стали частиною планомірної стратегії. Підприємства Харкова, серед яких легендарні «Турбоатом», «Електроважмаш», авіаційний та танковий заводи, втратили контракти, персонал та інвестиційні перспективи. За даними Харківської ОВА, до осені 2022 року було пошкоджено або зруйновано понад 4,5 тис. будівель, зокрема понад 120 шкіл і дитячих садків, майже 50 лікарень та понад 200 об'єктів критичної інфраструктури. Місто втратило значну частину економічного потенціалу (BBC News Україна, 2022). Цілеспрямовані удари по промислових центрах – це не лише спроба знищення економічного потенціалу, а й форма економічного тиску з метою деморалізації населення.

У квітні–травні 2022 року росія закріпилася в Ізюмі, перетворивши його на логістичний центр для подальшого наступу на Слов'янськ і Краматорськ. Однак ізюмський плацдарм виявився стратегічно вразливим. Українське командування готувало контрнаступ, який у вересні 2022 року завершився блискучою Харківською операцією Збройних Сил України, внаслідок якої було звільнено понад 8 тис. км² території, зокрема Ізюм, Куп'янськ і Балаклію (Gilli et al., 2022).

Причини провалу російського наступу на Харків включають: переоцінку власних сил, недооцінку українського національного опору, слабку логістику, внутрішню конкуренцію між силовими структурами, а також зневагу до воєнної доктрини та реалій сучасної війни (Kofman et al., 2022). Так само, як і в 1942 році, помилки стратегічного характеру призвели до провалу операції, що мала стати «перемогою» для авторитарного режиму. Таким чином, Харківщина 2022 року стала об'єктом багаторівневої атаки. Ця логіка гібридної війни свідчить про глибоку імперську спадковість: росія готова жертвувати власними громадянами та економічним розвитком, аби лише зруйнувати економічний суверенітет України. Таким чином, Харків у 2022 році – це не лише фронт оборони, а й символ спротиву тоталітарній моделі, у якій економіка і люди – лише засоби досягнення імперських цілей (Grau et al., 2017).

Історія Харківської наступальної операції 1942 року та російського наступу на Харків у 2022 році демонструє дивну повторюваність стратегічних помилок авторитарних режимів. Обидва наступи розпочиналися у контексті амбіційного політичного тиску: радянське керівництво прагнуло негайного перелому на фронті, а путінський режим – швидкої перемоги та захоплення символічно важливих міст. Ціною цих

помилок стали десятки тисяч життів, втрачена ініціатива, деморалізація армій і стратегічне ослаблення держав.

У 1942 році радянські війська, вийшовши на Ізюмський виступ, фактично створили стратегічну пастку для себе: відсутність оборонних рубежів на флангах, слабка взаємодія фронтів і нехтування інформацією розвідки призвели до оточення. У 2022 році російські війська, зайнявши Ізюм і зробивши ставку на наступ на Донбас через цей напрям, також виявилися у вразливому положенні. Флангові удари Збройних Сил України у вересні 2022 року фактично повторили логіку німецької операції «Фредерікус», але цього разу – на користь українців.

Обидві операції засвідчили хибність оцінки противника. У 1942 році радянське командування не врахувало здатність Вермахту до швидкого перегрупування, а в 2022 році росія проігнорувала рівень мобілізації українського суспільства і ефективність сучасної української армії. Історична паралель простежується також у підходах до логістики: надмірно розтягнуті комунікації, нестача резервів і провальна розвідка – все це стало спільними ознаками обох поразок.

Ще одним важливим спільним знаменником є політичний компонент (Freedman, 2022). У 1942 році Ставка вважала за необхідне демонструвати ініціативу, попри відсутність реальних передумов для широкомасштабного наступу. У 2022 році кремль пішов на війну, спираючись не на факти, а на ідеологічні уявлення про «легкість» перемоги та «штучність» української державності. В обох випадках це завершилося провалом, втратою людських ресурсів та ослабленням армії.

Таким чином, історія повторюється – не тому, що її не знають, а тому, що її свідомо ігнорують. Обидві кампанії виявили глибоку кризу стратегічного мислення в системах, де політика підміняє військову науку, а пропаганда – об'єктивну аналітику (Galeotti, 2022).

Отже, ціна помилок і прорахунків 1942 та 2022 років:

1. 1942: стратегічна самовпевненість Сталіна і Тимошенка.
 - Оточення до 250 000 солдатів, включно з 6-ю та 57-ю арміями;
 - Втрати – 176 000 убитими, пораненими й полоненими;
 - Втрата понад 1000 танків, 1200 гармат;
 - Знищено промислові потужності, транспортну інфраструктуру, зруйновано місто;
 - Армія втратила боєздатне угруповання напередодні боїв за Донбас і Сталінград.

Репресії проти генералів (у тому числі арешти командирів армій), паніка, перегрупування – все це стало прямим наслідком необгрунтованої віри у наступ за будь-яку ціну.

2. 2022: «бліцкриг», що захлинувся під Харковом.

План кремля на лютий 2022 року – швидке захоплення Києва та Харкова, розгром української армії й встановлення маріонеткового уряду. Харків мав бути взятий «за 3 дні». Однак:

- Місто вистояло. Бої тривали понад пів року;
- Втрати росії на Харківському напрямку – понад 20 000 осіб лише за перші 7 місяців (BBC News Україна, 2022);
- Було втрачено 8 500 км² територій у ході українського контрнаступу;
- Захоплено сотні одиниць техніки, знищено десятки батальйонів;
- Мобілізація восени 2022 року стала визнанням провалу кампанії.

росія зазнала стратегічної поразки, крім того захід побачив слабкість «другої армії світу» (Euromaidan Press, 2025). Україна навпаки отримала підтримку і віру в перемогу.

Висновки. Порівняльний аналіз подій Харківської наступальної операції 1942 року та наступу російських військ на Харків у 2022 році засвідчує, що стратегічні помилки, спричинені ідеологічною зашореністю, самовпевненістю та нехтуванням аналітикою, мають фатальні наслідки. У кожному випадку ціною помилок стали десятки тисяч людських життів, зруйновані міста, втрачені ресурси й ослаблені держави.

У 1942 році радянське командування допустило катастрофу, кинувши сотні тисяч бійців у невинуватий наступ без належної розвідки та з уразливих позицій. У 2022 році російське керівництво повторило ці ж помилки, переоцінивши власні можливості та проігнорувавши оборонний потенціал Збройних Сил України. Ці події демонструють хибність підходу, в якому людина й ресурс розглядаються як витратний матеріал.

На противагу цьому, сучасна Україна демонструє нову якість стратегічного мислення. Яскравим прикладом цього є операція «Павутина», проведена українськими Силами безпеки. Вона стала прикладом високоточних, продуманих дій з мінімізацією втрат і досягненням максимального ефекту. Цей підхід докорінно відрізняється від логіки «великої імперії», яка жертвує всім задля символів.

Таким чином, головний урок – без права на помилку не можна діяти всліпу. Ціна стратегічних помилок у ХХІ столітті – це не лише втрати на фронті, а й втрата суб'єктності держави. Сила України – у здатності вчитися, адаптуватися та мислити стратегічно. Саме тому ми здатні не лише протистояти, а й перемагати.

У цьому сенсі стаття має не лише історичну, а й практичну цінність – вона дозволяє виробити критичне ставлення до джерел загроз, спираючись на аналіз помилок минулого. Усвідомлення спадкоємності репресивної воєнної логіки є запорукою для формування нової оборонної доктрини, заснованої на повазі до життя, точності аналізу й стратегічній відповідальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. BBC News Україна. Як Україні вдалось розгромити війська РФ на Харківщині. 2022. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-62883539> (останній перегляд 29.05.2025).
2. Euromaidan Press. Russian Forces Man Up Military Units and Prepare for Assaults in Kharkiv Oblast. 2025. URL: <https://euromaidanpress.com/2025/04/13/russian-forces-man-up-military-units-and-prepare-for-assaults-in-kharkiv-oblast/> (останній перегляд 15.05.2025).
3. Freedman L. Ukraine and the Lessons of the 2022 War. Survival, Vol. 64. No. 4. 2022.
4. Galeotti M. Putin's Wars: From Chechnya to Ukraine. – London: Bloomsbury Academic, 2022.
5. Gilli A., Gilli M. Why Russia's Military Has Underperformed. – Foreign Affairs, May 2022.
6. GlobalSecurityReview. The Changing Face of Conflict: What is Hybrid Warfare? 2023. URL: <https://globalsecurityreview.com/hybrid-and-non-linear-warfare-systematically-erases-the-divide-between-war-peace/> (останній перегляд 17.05.2025).
7. Grau L.W., Bartles C.K. The Russian Way of War: Force Structure, Tactics, and Modernization of the Russian Ground Forces. Army University Press, 2017. URL: <https://www.armyupress.army.mil/portals/7/hot%20spots/documents/russia/2017-07-the-russian-way-of-war-grau-bartles.pdf> (останній перегляд 22.05.2025).
8. Kofman M., Lee R. Not Built for Purpose: The Russian Military's Ill-Fated Force Design. CNA Analysis, 2022.
9. NATO. Hybrid Threats and Hybrid Warfare. NATO, 2024. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2024/7/pdf/241007-hybrid-threats-and-hybrid-warfare.pdf (останній перегляд 25.05.2025).
10. Stefanescu D., Papoi A. Hybrid War as a Modern Instrument of Military Art. – Scientific Research and Education in the Air Force, Vol. 20, 2018, p. 507–512. URL: https://www.researchgate.net/publication/326896296_HYBRID_WAR_AS_A_MODERN_INSTRUMENT_OF_MILITARY_ART (останній перегляд 19.05.2025).
11. Грицюк В. Операції військ Південно-Західного напрямку в першій половині 1942 р. Барвінково-Лозовська наступальна операція (18.01.42 – 31.01.42). Харківська катастрофа (12.05.42 – 29.05.42) // Стратегічні та фронтові операції Великої Вітчизняної війни на території України. 2010b. 1. С. 47–48.

12. Грицюк В.М. Стратегічні та фронтові операції Великої Вітчизняної війни на теренах України. К., 2010а. С. 62–69.
13. Лисенко О.Є., Пилявець Р.І. Харківська битва 1942. Енциклопедія історії України: Т.10:Т-Я/ Редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін.. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во «Наукова думка», 2013. С. 350: іл.. URL: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-00-1359-9/978-966-00-1359-9.pdf> (останній перегляд 19.05.2025).
14. Литвин В. Військове мистецтво в умовах гібридної війни. Київ: НаУОА, 2021.
15. Пилявець Р.І. Трагедія під Харковом, травень 1942 р. (до 70-річчя Харківської битви 1942 р.). «Воєнно-історичний вісник», 2012, №2. С. 63–70.
16. Самчук М. Хроніка спротиву: Україна 2022. Львів: Видавництво Старого Лева, 2023.
17. Снегірьов Д. За 100 днів війни ЗСУ вже перейшли до контрнаступу та зламали військові плани РФ. Прямий, 2022. URL: <https://prm.ua/za-100-dniv-viyny-zsu-vzhe-pereyshly-do-kontrnastupu-ta-zlamaly-viyskovyi-plany-rf-sniehyrov/> (останній перегляд 29.05.2025).

REFERENCES

1. BBC News Ukrainian. (2022) Yak Ukraini vdalos rozghromyty viyska RF na Kharkivshchyni [How Ukraine managed to defeat Russian troops in Kharkiv region]. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-62883539> [in Ukrainian].
2. Euromaidan Press. (2025) Russian Forces Man Up Military Units and Prepare for Assaults in Kharkiv Oblast. URL: <https://euromaidanpress.com/2025/04/13/russian-forces-man-up-military-units-and-prepare-for-assaults-in-kharkiv-oblast/>
3. Freedman L. (2022) Ukraine and the Lessons of the 2022 War. *Survival*, 64(4).
4. Galeotti M. (2022) Putin's Wars: From Chechnya to Ukraine. London: Bloomsbury Academic.
5. Gilli A., Gilli M. (2022) Why Russia's Military Has Underperformed. *Foreign Affairs*, May.
6. GlobalSecurityReview. (2023) The Changing Face of Conflict: What is Hybrid Warfare? URL: <https://globalsecurityreview.com/hybrid-and-non-linear-warfare-systematically-erases-the-divide-between-war-peace/>
7. Grau L.W., Bartles C.K. (2017) The Russian Way of War: Force Structure, Tactics, and Modernization of the Russian Ground Forces. Army University Press. URL: <https://www.armyupress.army.mil/portals/7/hot%20spots/documents/russia/2017-07-the-russian-way-of-war-grau-bartles.pdf>
8. Kofman M., Lee R. (2022) Not Built for Purpose: The Russian Military's Ill-Fated Force Design. *CNA Analysis*.
9. NATO. (2024) Hybrid Threats and Hybrid Warfare. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2024/7/pdf/241007-hybrid-threats-and-hybrid-warfare.pdf
10. Stefanescu D., Papoi A. (2018) Hybrid War as a Modern Instrument of Military Art. *Scientific Research and Education in the Air Force*, 20, 507–512. URL: https://www.researchgate.net/publication/326896296_HYBRID_WAR_AS_A_MODERN_INSTRUMENT_OF_MILITARY_ART
11. Hrytsiuk V. (2010b) Operatsii viisk Pivdenno-Zakhidnoho napriamu v pershii polovyni 1942 r. Barvinkovo-Lozivska nastupalna operatsiia (18.01.42 – 31.01.42). *Kharkivska katastrofa* (12.05.42 – 29.05.42). *Stratehichni ta frontovi operatsii Velykoi Vitchyznianoï viiny na terytorii Ukrainy*, 1, 47–48. [in Ukrainian].
12. Hrytsiuk V.M. (2010a) Stratehichni ta frontovi operatsii Velykoi Vitchyznianoï viiny na terenakh Ukrainy. Kyiv. 62–69. [in Ukrainian].
13. Lysenko O.Ye., Pyliavets R.I. (2013) Kharkivska bytva 1942 [The Battle of Kharkiv 1942]. *Entsyklopediia istorii Ukrainy*, 10, 350. URL: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-00-1359-9/978-966-00-1359-9.pdf> [in Ukrainian].
14. Lytvyn V. (2021) Viiskove mystetstvo v umovakh hibrydnoi viiny [Military art under hybrid war conditions]. Kyiv: NaUOA. [in Ukrainian].
15. Pyliavets R.I. (2012) Tragediia pid Kharkovom, traven 1942 r. (do 70-richchia Kharkivskoi bytvy 1942 r.). *Viiennostorychnyi visnyk*, 2, 63–70. [in Ukrainian].
16. Samchuk M. (2023) Khronika sprotyvu: Ukraina 2022 [Chronicle of resistance: Ukraine 2022]. Lviv: Vydavnytstvo Staroho Leva. [in Ukrainian].
17. Sniehyiov D. (2022) Za 100 dniv viiny ZSU vzhe pereishly do kontrnastupu ta zlamaly viyskovi plany RF. Pryamyi. URL: <https://prm.ua/za-100-dniv-viyny-zsu-vzhe-pereyshly-do-kontrnastupu-ta-zlamaly-viyskovyi-plany-rf-sniehyrov/> [in Ukrainian].